

Buti, Daniel

A román pártrendszer egy funkcionális forma keresésében*

A 2004-es év vége mozgalmas volt, mivel a választások látványosságát hozta. Az összes megfigyelő, kommentátor, politikai elemző, általában a közvélemény figyelmét teljesen kisajátította a román politikai színtér, ahol a reflektorfényben levő színész poros és megkopott monológiát a háttérben levő színészek éles replikái szakították meg, amelyek mintha csodával határos módon léptek volna ki a dermedtségből. A színpad újra megélenkült, a nézők pedig elkezdtek tapsolni. Úgy tűnik, hogy egy hosszú „jégkorszak” és letargikus időszak után a román politikában új darabot játszanak (más szereposztásban).

A demokráciákban általában betöltött szerepén és jelentőségén túl a 2004 novemberében lezajlott választások, és főként azok eredményei a kormányváltás mellett a pártrendszer újrastrukturálódását jelentik. A politikai szereplők új szerepeket kapnak, vállalnak fel, vagy kénytelenek eljátszani. Eljött tehát az ideje, hogy ítéletet mondjunk „a pártrendszer romániai dinamikája fölött: az új pártrendszer megerősíti-e vagy sem az egy domináns párttal jellemzett többpártrendszert?”¹ Az Alexandru Radu és Cristian Preda közötti távolsági vita kérdései most megválaszolhatók.

A következőkben a hazai pártrendszer elemzésére teszek kísérletet, ahogy az a legutóbbi parlamenti választásokat követően alakult. Annak érdekében, hogy az eredményeket össze lehessen hasonlítani, a jelen vizsgálódás alapjául a pártok tényleges számának az elemzési módszerét választom. Az N index kiszámításához (2004-re) a Markku Laakso és Rein Taagepera által 1979-ben javasolt képletet fogom használni, a következők szerint: $N=1/s^2$, ahol s az egyes pártok helyeinek az aránya. Csak a parlamenti, a szenátusban képviselt pártokat vettem tekintetbe, a relatív nagyságukat a mandátumaik alapján állapítva meg. A választásom jogosságát nem kell igazolnom, mivel azt alaposan alátámasztotta mind Alexandru Radu, mind Cristian Preda.² A legfőbb érvek egyrészt a román kétkamara jellegével – szimmetrikus és kongruens kamarákkal rendelkező parlament –

---

* *Forrás:* Daniel Buti: Sistemul de partide românesec în căutarea unei formule funcționale. Sfera Politicii 116–117/2005. 8–13.

kapcsolatosak, másrészt egy technikai tényezővel, amelyet a matematikai számítások egyszerűsége jelent a felsőház esetében, ahova a választási küszöböt el nem érő kisebbségi csoportok képviselői nem kerültek be.

Az N index kiszámítása hatékonysága szempontjából az Arend Lijphart által a szövetséges pártok kiszámítására alkalmazott képlet, amelyet C. Preda is használ, a véleményem szerint sokkal adekvátabb. A képlet „a pártok tényleges számának a kétféle kiszámítását feltételezi – előbb két párt tekintetbe vétele, majd egyetlen párt alapján –, végül ezen két szám átlagát.”³ Ebben a vonatkozásban a pártok tényleges számát előbb úgy számolnánk ki, hogy a szenátusban levő szövetségeket egyetlen formációnak tekintjük (N_1) – ennek az esete a PSD+PUR Nemzeti Unió és a PNL–PD szövetség –, majd a parlamenti pártokat egyenként számoljuk, mint független szereplőket (N_2). Végül kiszámítottam az így kapott két érték átlagát.

Miért jó ez a számítási módszer? Azért, mivel sokkal inkább tükrözi a valóságot; és mivel a szövetségek egységes parlamenti szereplőkként való kezelése melletti érveket a 2004. novemberi választások megcáfolták. Ha az 1992–1996-os időszakra vonatkoztatva, amikor a CDR (Román Demokrata Konvenció) volt ellenzékben, az 1996–2000 közötti időszakra, amikor a CDR volt kormányon, és 2000–2004 közötti időszakra, amikor a Szociáldemokrata Párt volt hatalmon, az ezen formációk képviselőinek az egységes magatartása és összehangolt tevékenysége a törvénykezési ciklus alatt „az összetevő pártok sajátos érdekein túl”⁴ igazol is egy ilyesfajta feltevést, a 2004–2008-as időszak kezdete egy teljesen más példát szolgáltat. Ily módon, bár a PSD-vel való szövetségnek köszönhetően bejutott a parlamentbe, a PUR a koalíciós potenciáljának tulajdoníthatóan alapvető politikai szereplővé vált a jövőbeni politikai rendszer kialakításában, és mindez, miután döntő csapást mért a volt partnerére. A kormányzati többség megszerzésében játszott kulcsszerepük tudatában a humanisták maximálisan kihasználták az új politikai konjunktúrát, és független parlamenti csoportot hoztak létre.⁵ Sőt, újságírói kifejezéssel: az egyik csónakból átszálltak egy másikba abban a pillanatban, amikor úgy döntöttek, hogy a PNL–PD–RMDSZ szövetséghez csatlakoznak a kormányzásban.

Visszatérve azonban a pártok tényleges számára, az elért eredményekből kiindulva megpróbáltam beilleszteni a román pártrendszert a Jean Blondel által megfogalmazott kategóriák valamelyikébe: kétpártrendszer, két és fél pártból álló rendszer, többpártrendszer domináns párttal és többpártrendszer domináns párt nélkül (tökéletes többpártrendszer).

A pártrendszerek osztályozása a politikai pártok száma és relatív nagysága alapján. (J. Blondel alapján)

Pártrendszerek	Szerzett szavazatok %-ban	A helyek hipotetikus leosztása	A pártok tényleges száma
Kétpártrendszer	90%	55-45	2
„Két és fél pártból álló rendszer”	75%–80%	45-40-15	2,6
Többpártrendszer domináns párttal	60%–70%	45-20-15-10-10	3,5
Többpártrendszer	50%	25-25-25-15-10	4,5

Forrás: Arend Lijphart: Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări (A demokrácia modelljei. Kormányzati és működési formák harminchat országban), Polirom Kiadó, Iași, 2000. 78.

Lássuk a továbbiakban, hogy milyen képet ölt az új pártrendszer. A 2004. november 28-ai parlamenti választások jogi szempontból az új választási törvény (373/2004-es törvény a képviselőház és a szenátus megválasztásáról) szerint zajlottak le. A civil társadalom és a média erőteljes nyomására a parlament az előző mandátum végére (a választások előtt csak két hónappal) egy új választási törvényt fogadott el. A fordulókra vonatkozóan azonban az új jogszabály semmi újat nem hoz: a szavazatok átalakítása parlamenti helyekké a változatlan megfeleltetési rendszer szerint a blokkolt listákkal arányos, a mandátumok leosztása és megítélése pedig ugyanazon két szakaszban történik: az egyes szavazóközetek szintjén, illetve országos szinten.⁶ Érvényes maradt továbbá, hogy az összes érvényes szavazatok 5%-a a parlamenti küszöb a politikai pártok esetében, amelyek külön vesznek részt a választásokon, illetve 8% és 10% közötti a politikai és választási szövetségek esetében. Az utóbbi esetben az 5%-hoz esetenként hozzáadódik az összes érvényes szavazat 3%-a a szövetség második tagja esetében, és 1% a szövetség mindegyik tagja esetében, a harmadiktól kezdődően anélkül, hogy a szavazatok 10%-át túllépnék.

A meglehetősen alacsony választási részvétel alapján – a 18 449 344 szavazati joggal rendelkező állampolgár kevéssel több, mint 58%-a szavazott⁷ – elért eredmények igazolták a politikai élet polarizálódását a két fő szereplő körül, amelyek a helyi választások során is konfrontálódtak. Így 1990 óta a legkiegyensúlyozottabb parlament alakult ki, mind a fő jelöltek közötti arányok, mind a hatalom és ellenzék berendezkedése tekintetében. A vá-

lasztáson jelöltként szereplő 52 pártból és politikai alakulatból csak négynek sikerült bejutnia a parlamentbe.⁸ Ehhez hozzátevédik a nemzeti kisebbségek szervezeteinek a 18 képviselője, amelyek a törvény értelmében egy-egy képviselőt küldhettek a képviselőházba. A választásokkor tehát az első helyet a PSD+PUR (szociáldemokrata és humanista) szövetség nyerte el a szavazatok 37%-ával (189 mandátum), ezt kis különbséggel a PNL-PD (liberális és demokrata) szövetség követi a szavazatok 32%-ával (161 mandátum). A képet a PRM (Nagy-Románia Párt) a szavazatok 13%-ával (69 mandátum) és az RMDSZ a szavazatok 6%-ával (32 mandátum) egészíti ki.

A 2004. november 28-i választások eredményei

	Pártok/ politikai alakulatok	Képviselőház				Szenátus					
		Szavazatok		Mandátumok		Szavazatok		Mandátumok			
		Szám	%	Szám	%	Szám	%	Szám	%		
1.	PSD+PUR szövetség	3 730 352	36,80	PSD - 113 PUR - 19	132	39,75	3 798 607	37,16	PSD - 46 PUR - 11	57	41,60
2.	PNL-PD szövetség	3 191 546	31,48	PNL - 64 PD - 48	112	33,73	3 250 663	31,80	PNL - 28 PD - 21	49	35,76
3.	Nagy-Románia Párt	1 316 751	12,99		48	14,45	1 394 698	13,64		21	15,32
4.	RMDSZ	628 125	6,19		22	6,62	637 109	6,23		10	7,29
5.	Összesen	10 136 460	100		332*	100	10 219 553	100		137	100

Megjegyzés: A nemzeti kisebbségek szervezetei: 18, azaz 5,42%.

Egy megállapítást már most megtehetünk: a 2004-es választások megőrizték a volt törvénykezési szerkezet összetételét. Gyakorlatilag ugyanazoknak a politikai alakulatoknak sikerül meggyőzniük a választókat, hogy rájuk szavazzanak, mint ezelőtt négy évvel. Ez lenne tehát az első jele a román pártrendszer stabilitásának, érettségének és megállapodásának. Ami azonban nem őrződött meg, az az erőelosztás, a hatalom és legitimitás, amellyel az állampolgárok felruházták mindegyik politikai szereplőt. Így, bár a PSD-nek sikerült elérnie, hogy négy év kormányzás után megközelítőleg ugyanannyi szavazatot kapjon, ami első alkalommal történik meg a román politikában, a „demokratikus ellenzék” az alkalmazott formának – D.A. szövetség – köszönhetően a hatalom legfőbb ellenfele lett. Ez a tény a központi választási tengelyre kerülését biztosította, és látványos növekedést jelentett.⁹

Ami a PRM-t illeti, a Corneliu Vadim Tudor által vezetett párt nem ismételte meg a négy évvel ezelőtti teljesítményét, amikor a szavazatok 19,48%-a a képviselőházba és a szavazatok 21,01%-a a szenátusba mennyi-

ségi szempontból az ország második legnagyobb politikai erőjévé tették. A 2004-es választási év a PRM számára kudarc volt. Nemcsak azért, mert a választók 7%-át veszítette el, hanem azért is, mert minden próbálkozása ellenére sem sikerült változtatnia az arculatán és rendszerellenes párt-státuszán, amely el van zárva a politikai élettől, mivel egyetlen más parlamenti politikai szereplő sem ismeri el partnereként. Ezért a PRM ebben a törvénykezési ciklusban is ellenzékbe kényszerülő párt maradt.

A parlament összetételét az RMDSZ, a magyar etnikum tömörülése egészíti ki, amelynek a PSD mellett sikerült megtartania a pozícióját. Az RMDSZ folyamatos képvisellete a választói bázisa hűségén alapul. Ezért a magyar etnikum politikai egysége és a választásra vonatkozó jogszabályok fennmaradása esetén a szavazatok 6–7 százaléka folyamatosan biztosítani fogja a Markó Béla által vezetett párt számára a választási küszöb elérésének biztonságát. Ugyanakkor az RMDSZ ismét a román politikai élet leghatékonyabb szereplőjének bizonyul, páratlan teljesítményt érve el: egymás után harmadszor van kormánypárti pozícióban.

Végül, de nem utolsósorban a PUR meglehetősen kanyargós és kritizált utat járt be. Miután a 2000–2004-es időszakban parlamenti (2003-ig kormányzati) támogatást nyújtott a Szociáldemokrata Párt számára, a támogatást pedig egy évenként megújított együttműködési megállapodás hitelesítette, a 2004. júniusi helyi választások közeledtével gyakorlatilag háttérbe fordított volt partnerének, amelyet meglehetősen durva fogalmakkal kezdett el kritizálni, és az egyéni jelölés mellett döntött. Ősszel azonban, amikor fennállt a veszélye, hogy nem éri el az 5%-os parlamenti küszöböt, a PUR választási partnert keresett. És a PSD udvarában találta meg. Így a PSD+PUR szövetség választási alakulatban a Dan Voiculescu által vezetett pártnak sikerült bejutnia a parlamentbe, a helyek számát tekintve az utolsó helyen (19 képviselő és 11 szenátor). Mindezek mellett a humanistáknak alapvető szerepük volt a politikai szcéna kialakításában. És ez, mivel másodsorban is ellene mondtak a PSD-nek akkor, amikor úgy döntöttek, hogy kormányozni fognak a PNL–PD szövetség és az RMDSZ mellett. A PUR ezen meglepő lépése egyes elemzőket arra készítetett, hogy a humanistákat a választások legfőbb győztesének tekintsék. Másrészt azonban a párt határozatlan elmozdulása hol ebben, hol abban az irányban, valamint a sokszor kettős magatartása megzavarták a választókat és a közvéleményt. Ezek a lépések egy olyan párt imázsát hozták létre, amely bármely eszközzel és minden áron meg akarja szerezni a hatalmat.

Amint az megfigyelhető, a PSD vezető pozíciója nem változott. A PUR-al kötött szövetségben ennek a pártnak sikerült a legtöbb választót mozgósítania. A kormányváltás azonban mégis megtörtént. Mintha egy más típusú politikai rendszerről lenne szó, amelyet egy másfajta választási rendszer modellál: a szavazatok száma szerinti győztes a helyek tekin-

tetésben is győzött, de elveszítette a választásokat. Nem ez a párt van kormányon. Románia egy új jelenséggel találkozott, amelynek legkevesebb három oka van.

Az elsőt az elnökválasztások eredménye képezi. Ebben az esetben is a főszereplők a központi választási tengelyen elhelyezkedő két fő politikai formáció vezetői voltak: Adrian Năstase és Traian Băsescu. Az első forduló után, amelyből nem hiányoztak a választási csalásra vonatkozó vádak, az elnöki verseny győzteseként a PSD jelöltje tűnt a legesélyesebbnek, aki a szavazatok 40,94%-át szerezte meg, míg Traian Băsescu a szavazatok 33,92%-át könyvelhette el. Csakhogy a második fordulóban Traian Băsescunak sikerült felszámolnia ezt a különbséget, és látványosan megfordította az eredményt (Traian Băsescu - 51,23%; Adrian Năstase - 48,77%), így csupán 245 274 szavazatnyi különbséggel elnyerte Románia elnöki pozícióját.

A második ok a parlamenti választások rendkívül kiegyensúlyozott jellegében keresendő. Gyakorlatilag a két első formáció közötti különbség csak a szavazatok 5%-a,¹⁰ amely 28 parlamenti széket jelent. Ebben a kontextusban és az alkotmányos előírások alapján¹¹ Románia elnöke Călin Popescu Tăriceanul, a D.A. szövetség képviselőjét jelölte ki miniszterelnöknek, akinek a feladata a kormányalakítás. Így az a politikai alakulat, amely nem birtokolja a szavazatok többségét, és amely parlamenti súlyát tekintve a második helyen van, felszólítást kap a kormányzásra. Ennek az alakulatnak azonban szüksége volt partnerekre. És mivel egy nagykoalíció létrehozása a legfőbb ellenféllel való együttműködés által nem volt lehetséges, a PRM-vel való megegyezés pedig szintén kizárt volt, az egyetlen megoldást az RMDSZ jelentette. Azonban a PNL-PD-RMDSZ kormány még így sem támaszkodhatott egy abszolút parlamenti többségre.

Egy lehetséges patthelyzet elkerülését a PUR jelentette, az a párt, amelynek a többi politikai szereplővel való kapcsolati dinamikája képezi az említett három ok egyikét. Amint bekerültek a parlamentbe, a humanisták kinyilvánították a PSD-től, attól a párttól való függetlenségüket, amelynek a segítségével sikerült átlépniük a parlamenti küszöböt, és független parlamenti csoportokat hoztak létre. Ezt egy pragmatikus gesztus követte, amelyet az ország politikai stabilitása iránti igény hívott elő, mondanák a humanisták, vagy az immoralitás gesztusa, mondanák a humanisták ellenfelei, azaz a felhívás elfogadása a D.A. szövetséghez való csatlakozásra a kormányzásban. Mindezek mellett a PUR nem felejtett el köszönetet mondani a PSD-nek, ugyanis a kormányra kerülését megelőzően Nicolae Văcăroiu szavazott, mint a szenátus elnökére, és Adrian Năstaséra, mint a képviselőház elnökére.

Az új parlament képe és az azt alkotó csoportosulások között kialakuló kapcsolatok azon nehézségekről tanúskodnak, amelyekkel a kutató

találkozik, amikor megpróbálja meghatározni a pártok tényleges számát. Ez elsősorban a szövetséges pártok viselkedésének és eljárási módjának tulajdonítható. Ily módon „a pártok tényleges száma a törvénykezésben résztvevő pártokon alapul, amikor azok a választások után első alkalommal összegyűlnek”.¹² Márpedig ezen kijelentés alapján mindkét szövetség egységesen, egyetlen pártként viselkedett (lásd a szavazást a két kamara elnökének a kijelöléséről). Mindezek ellenére pár napon belül az erőviszonyok módosultak, a PSD+PUR szövetség megszűnt, amikor a PUR úgy döntött, hogy csatlakozik a kormánypártokhoz. A PUR viselkedésének a megváltozása a következő kérdést veti fel: nem szükséges-e (újra) kiszámolni az N indexet úgy, hogy négy független politikai párt és egy szövetség parlamenti képviselőjét vesszük tekintetbe?

Nehézségek merülnek fel akkor is, ha a román pártrendszert a Blondel által javasolt modell szerint próbáljuk meg jellemezni. Így az N index 2004-es évre kiszámolt értéke alapján (3,8) a romániai pártrendszer a domináns pártú többpártrendszer kategóriájába sorolható. Ebből a szempontból, habár az előbbi választási évhez képest ez az érték a C. Preda által alkalmazott modell szerint 0,4 egységgel, illetve az A. Radu által alkalmazott számítási módszer szerint 0,6 egységgel nőtt, az a kijelentés, hogy a román pártrendszer kiegyensúlyozódott és stabilizálódott, úgy tűnik, érveket nyer. Gyakorlatilag a pártrendszer konfigurációjának a megismétlése előtt állunk, ez a tény pedig egy eseménydús fejlődés végéhez közelít minket, azaz ahhoz a ponthoz, ahol a rendszer megtalálni látszik az egyensúlyát. A valóság azonban sokkal összetettebb, ezért a pártok tényleges számával kapcsolatos aspektusokat árnyalniunk kell. Szükség van néhány pontosításra.

A pártok tényleges száma - 2004	
N_1	3,03
N_2	4,69
N_{2004}	3,86

Elsősorban észre kell vennünk azt a tény, hogy a többpártrendszer domináns párttal, amelyet az N index értéke sugall, legalább két strukturális „hiányossággal” rendelkezik: az első a formációk túlsúlya, amelyek ezen választások során jutottak be a parlamentbe. Az elkönyvelt eredmények nem teljesítik a Blondel által meghatározott feltételeket egy ilyen jellegű pártrendszer meghatározásakor. Ily módon, bár az első két formáció együttesen körülbelül a szavazatok kétharmadát kapta meg, az első közülük pedig közeledik a 40%-os küszöbhez, a közöttük levő különbség meglehetősen kicsi, körülbelül a szavazatok 5%-a. Ennek közvetlen következménye, hogy a két politikai alakulat parlamenti képviselője kényesen egyenlő, a

PSD+PUR szövetségnek távolról sincs kétszer több mandátuma, mint a PNL-PD szövetségnek, ahogy azt a modell előírja. Ebből a pártrendszerre, de főként egy rendkívül kiegyensúlyozott parlamentre lehet következtetni. A második „hiányosság” a két alakulat jellegéből származik: ezek nem politikai pártok, hanem pártszövetségek, amelyek az új parlament kialakítása után vagy felszámolódtak, vagy úgy döntöttek, hogy különböző parlamenti csoportokat alakítanak (még akkor is, ha ezek egységesen viselkednek). És mégis: ezen szövetségek keretében a legerősebb pártok (a PSD, illetve a PNL) olyan parlamenti súllyal rendelkeznek, amely megerősíti a többpártrendszer domináns párttal képletet. Míg a PSD a két kamara mandátumainak mintegy 34%-ával rendelkezik, a PNL csak 20%-kal. Így, bár a PSD parlamenti képvisellete lecsökkent a 2000-es választások utáni 46%-ról (220),¹³ a PNL képvisellete pedig a 9%-hoz (43) képest nőtt, a PSD továbbra is megőrizte a vezető pozícióját. Igaz, hogy az jelentősen lecsökkent, és ennek következtében a pártrendszernek az egyes szereplői szempontjából történő elemzése, Blondel tipológiájának az alkalmazása problematikus. Ebben az esetben is a „hiányosság” megőrződik, az első két párt helyeinek a megoszlása bizonyítja a román pártrendszer és a klasszikus többpártrendszer domináns párttal között fennálló különbségeket. Ezen feltételek mellett többpártrendszerrel beszélhetünk csökkenten domináns párttal, amelynek a dominanciája mérsékelt (korlátozott).

És mégis, a pártrendszernek a számokkal történő jellemzése számos esetben a valóság állóképét, annak csak egy szeletét nyújtja. Az N index az egyszerű matematikai számítás korlátairól tanúskodik, amikor a politikai színteret annak dinamikájában elemezzük, tekintetbe véve a politikai pártok között kialakuló, többé vagy kevésbé állandó kapcsolatokat, illetve azok viselkedését. A különböző kutatók kísérletei pedig, hogy ugyanazon képlet alkalmazásával, de különböző módszerekkel számítsák ki a pártok tényleges számát, igazolják ezt a kijelentést. Így az N index pusztán egy fényképnek bizonyul (amelynek a hitelessége a használt készüléktől függ), amely a valóság egy pillanatát rögzíti, tekintet nélkül a politikai szereplők további viselkedésének az alakulására. Ez a fejlődés pedig a román pártrendszer bizonyos tendenciájára utal, amelyet a 2004. júniusi helyi választások során is meg lehetett figyelni, amelyet azonban az N index nem tükröz. Egy „bipoláris többpártrendszer” kialakulásáról van szó.¹⁴ Nyilvánvaló, hogy a jelen pillanatban a román politikában jelen levő erők egyensúlyáról beszélhetünk, és egy olyan politikai szereplő színrelépése, amely a választói támogatottságának köszönhetően képesnek bizonyult arra, hogy veszélyeztesse a PSD dominanciáját, a hazai politikai rendszer funkcionális szükségletéről tanúskodik. Ez a dualizmus azonban még a kezdeti szakaszában van, és amint említettem, egy tendencia kifejeződése. Hozzátehetjük, hogy ez egy mesterséges tendencia, mivel a bipolaritás, amint a

múltban is történt, csak ellenzékben levő pártoknak a koalícióba történő bevonásával lehetséges, azaz egy kollektív politikai szereplő létrehozásával, és nem egy politikai párt megjelenésével, amely a saját erejével lenne képes a központi választási tengelyen zajló szembenállások kiegyenlítésére. Ugyanakkor ez a politikai konstrukció – a PNL-PD D.A. szövetsége – még meglehetősen instabil, és azoknak, akik a projekt folytonosságára törek-szenek, reális elképzelésekkel kell rendelkezniük, „pontosan azért, mivel egy párt normális állapota nem a szövetségen belüli, hanem azon kívüli”.¹⁵ A román politikában jelenleg fennálló egyensúly tehát nagymértékben függ ennek a formációnak a fejlődésétől.

A pártrendszer helyzete tehát még bizonytalan. Ugyan a posztkommu-nista Románia történetében először a törvénykezési időszakban jelen levő politikai erők közötti kapcsolatok, mind a fő versenytársak (D.A. szövetség – 161 mandátum, PSD – 159 mandátum), mind a kormányhatalom (241 mandátum) és az ellenzék (288 mandátum) közöttiek amennyire kiegyen-súlyozottak, ugyanolyan mértékben törekenyek is, a pártok tényleges szá-mának a bármilyen mértékű megnövekedése az instabilitás jele. Mind-emellett, bár a 2004-es parlamenti választások után kialakult pártrendszer csak részben igazolja a többpártrendszer domináns párttal képletet (mivel ez a többpártrendszer mérsékelt domináns párttal típusú), ez a tény pedig az instabilitást támasztja alá, mégis a bipoláris többpártrendszer ten-denciája az én szempontomból pozitívként értékelhető, igazolja a rend-szer fejlődését egy működőképes egyensúly megteremtése felé. Az áttérés a domináns pártú többpártrendszerről, amely a 2000-es választások utáni román pártrendszert jellemezte, és amely tökéletesen beilleszthető Blondel tipológiájába, de amelynek a következménye csak a politikai élet merevsé-ge és a résztvevő szereplők közötti kapcsolatok befagyása volt, a kormány-párt masszív kiterjedése alapján,¹⁶ egy olyan többpártrendszerre, amelyben a fő alakulatok közötti erőmegoszlás kiegyensúlyozott, egy kezdődő egyen-súly jelének tekinthető. Ahhoz ugyanis, hogy valóban működőképes le-gyen, egy politikai rendszernek alternatívákra, stabil és koherens hatalom-ra van szüksége, de pragmatikus ellenzékre is, amely képes választási több-séget szerezni, és képes a kormányváltásra.

Fordította: Incze Éva

Jegyzetek

¹ A. Radu: Despre sistemul de partide românesc (A román pártrendszeréről). *Sfera Politicii*, 108/2004. sz., 2-5.

² Lásd A. Radu, *i. m.*; A. Radu: *Partidele politice românești după 1999 (A román politikai pártok 1999 után)*. Paideia Kiadó, Bukarest, 2003. 165-172.; C. Preda: *România post-comunistă și România interbelică (A poszkommunista és a két világháború közötti Románia)*. Meridiane Kiadó, Bukarest, 2002.

³ A. Lijphart: *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări (A demokrácia modelljei. Kormányzati és működési formák harminchat országban)*, Polirom Kiadó, Iași, 2000. 82.

⁴ A. Radu: Despre sistemul de partide românesc, 3.

⁵ Az előző törvénykezési ciklusban a választási parternéhez lojális PUR a törvényhozásban a pólus parlamenti csoport tagjaként viselkedett.

⁶ 373/2004 sz. törvény, 91. cikkely, 2. bekezdés.

⁷ A poszkommunista Románia történetében ekkor jegyezték a legalacsonyabb részvételi arányt.

⁸ Szigorúan véve azonban a törvénykezésben résztvevő pártok reális száma (*R*) hat. Nem vettem számításba a BND (Nemzeti Demokrata Tömb) 5 parlamenti képviselőjét, akik a PRM listáján jutottak be a parlamentbe, és nem tudnak független parlamenti csoportot alkotni.

⁹ Ha 2000-ben a szenátusban a külön listákon szereplő két párt 1 639 818 szavazatot szerzett, 2004-ben a két alakulat közös jelöltlistája megkettőzte ezt a számot, amely most 3 250 663.

¹⁰ A szám önmagában meglehetősen nagy, megfelel annak a parlamenti küszöbnek, amelyet egy politikai pártnak el kell érnie a parlamentbe való bejutáshoz. A kijelentés azonban az előző parlamenti választásokkor a két első alakulat között levő különbségen alapul.

¹¹ 103. cikkely, 1. bekezdés.

¹² A. Lijphart, *i. m.*, 84., 8. lábjegyzet.

¹³ PDSR - 201 mandátum, PUR - 10 mandátum, PSDR - 9 mandátum.

¹⁴ C. Pîrvulescu: *Competiție și bipolarizare. Noi tendințe în sistemul politic românesc (Verseny és bipolaritás. Új tendenciák a román politikai rendszerben)*. *Sfera Politicii*, 110-111/2004. sz. 8-12.

¹⁵ A. Bulai: *Mecanisme electorale ale societății românești (A román társadalom választási mechanizmusai)*. Paideia kiadó, Bukarest, 1999. 95-96.

¹⁶ Lásd A. Radu és V. Stoleru: *Migrația parlamentară 2000-2003 (Parlamenti migráció 2000-2003-ban)*, a http://www.ucdc.ro/t_blank honlapon.